

Recenzja książki

**Olga Czeranowska, Sławomira Kamińska-
-Berezowska, Bartosz Mika (2022),
*Nestorki i nestorzy polskiej socjologii pracy
– wybrane problemy*, Katowice: Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego**

Edyta Chmurska
Uniwersytet Łódzki

<https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.3.13>

Edyta Chmurska

Absolwentka Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego i Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Magister pracy socjalnej oraz pedagogiki o specjalności edukacja przez sztukę. Arteterapeutka, pedagog wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Zainteresowania badawcze: rozwój, terapia przez sztukę, działania pomocowe, problemy społeczne, funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami, socjologia edukacji oraz socjologia pracy.

e-mail: edyta.chmurska.95@gmail.com

© by the author, licensee University of Lodz, Poland
This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license
CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Przedmiotem recenzji jest książka pod tytułem *Nestorki i nestorzy polskiej socjologii pracy – wybrane problemy*, oparta na projekcie „Nestorzy socjologii pracy w Polsce”. Autorami publikacji są dr Olga Czeranowska, socjolożka, adiunktka w Instytucie Nauk Społecznych SWPS w Warszawie, dr hab. Sławomira Kamińska-Berezowska, socjolożka, adiunktka w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz dr Bartosz Mika, adiunkt w Zakładzie Socjologii Spraw Publicznych i Gospodarki Instytutu Socjologii Uniwersytetu Gdańskiego.

Recenzowana pozycja książkowa liczy 179 stron i została wydana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach w 2022 roku, przy współfinansowaniu ze środków Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Tematyka publikacji zogniskowana jest wokół zagadnień z zakresu socjologii pracy i opiera się w znacznej mierze na różnych odmianach nurtu feministycznego, ze szczególnym uwzględnieniem nierówności w zakresie zatrudnienia kobiet (m.in. na polskich uniwersytetach) i nomenklatury językowej, która z reguły uznaje męskie nazewnictwo zawodów, bez odpowiedniego odzwierciedlenia tego zjawiska w formie żeńskiej.

Jak wskazują autorzy książki, problem *gender gap* widoczny jest nie tylko w Polsce, ale także w innych krajach świata. Zjawisko to jest zdecydowanie zbyt wielowymiarowe i głęboko zakorzenione w rzeczywistości społecznej, by móc wyjaśnić jego istnienie w prosty sposób. Pewne jest natomiast to, że istnieje ono i ma negatywny wydźwięk – stanowi zatem płaszczyznę do tego, by je diagnozować i przeciwdziałać mu. W polskim prawie do tego zjawiska odnosi się artykuł 33 rozdziału II Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, traktujący o równości kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem równego prawa do zatrudnienia, awansu zawodowego, wynagrodzenia i edukacji, niezależnie od płci. Zapis ten w Konstytucji RP ma na celu rzeczowe przeciwdziałanie zjawisku *gender gap* (Konstytucja RP, 1997).

Analizując fakty historyczne, zauważyć można, iż zjawisko to było niegdyś bardzo powszechnym problemem, jednak nierozumianym i niedefiniowanym. Dowodzi tego fakt, iż w Polsce prawa wyborcze zostały przyznane kobietom dopiero po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Obecnie jednak zjawisko przyjmuje nieco inną, bardziej złożoną i ukrytą formę.

Autorzy recenzowanej pozycji postawili sobie pewne zasadnicze cele. Jednym z nich jest zobrazowanie i uzupełnienie braków dotyczących historycznego ugruntowania subdyscypliny socjologii pracy przez pryzmat perspektywy feministycznej. Lektura ma także stanowić odniesienie do koncepcji wyobraźni socjologicznej z perspektywy Charlesa W. Millsa (1985), która mówi o tym, iż człowiek jest istotą społeczną, żyje otoczony innymi ludźmi w świecie budowanym przez pokolenia, a sam jako jednostka ma realny wpływ na budowę oraz kształt świata przyszłych pokoleń. Mills uważał, iż kompetencja świadomości socjologicznej jest podstawowym elementem pełnego i świadomego uczestniczenia w strukturach społeczeństwa.

Książka, jako część projektu „Nestorzy polskiej socjologii pracy”, skupiona jest na analizie działań socjologów akademickich, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku naukowego socjologów z Uniwersytetu Gdańskiego oraz Uniwersytetu Śląskiego, jak również uznanych badaczy tej tematyki z całej

Polski. Wybór tych dwóch uczelni podyktowany jest faktem, iż są to uniwersytety nowej generacji, czyli stosunkowo młode, a więc okres ich działalności pokrywa się z latami czynnej pracy naukowej dzisiejszych nesterek i nestorów polskiej socjologii. Wywiady z badaczami z innych ośrodków dają pogląd na analizowane zjawisko w różnych rejonach kraju. Spoglądając przez pryzmat problematyki zogniskowania dorobku socjologii pracy wokół mężczyzn, szczególną uwagę poświęcono kobietom zajmującym się ową tematyką, przyjmując feministyczną perspektywę rozważań oraz analiz. W naturalny sposób prowadzi to do podjętego zagadnienia prestiżu pracy, rozpatrywanego ze względu na płeć. Sięgając po książkę, czytelnik spodziewa się znaleźć biografie nesterek i nestorów polskiej socjologii pracy, jednak podczas lektury na pierwszy plan wysuwa się zjawisko dyskryminacji kobiet w pracy zawodowej. Ów problem ujęty jest niejako na dwóch poziomach. Pierwszy to bezpośrednie nazwanie zjawiska i omówienie go w sposób otwarty. Natomiast drugi to przedstawienie problemu tak, aby czytelnik sam, poprzez własne rozważania i refleksje, uświadomił sobie występowanie dyskryminacji i jej znaczenie jako realny problem społeczny. Treść książki opiera się na doświadczeniach prekursorów polskiej socjologii pracy, a także opracowaniach i wnioskach ekspertów z tej dziedziny na temat problemu nierównego traktowania kobiet i mężczyzn na płaszczyźnie zawodowej, przez pryzmat podejścia feministycznego, z uwzględnieniem aspektu prestiżu zawodowego. Obrana przez autorów formuła to przedstawienie biograficznego i autoetnograficznego punktu widzenia, a także poddanie omawianego problemu dociekliwej analizie, opartej na doświadczeniach nesterek i nestorów socjologii. Konstrukcja recenzowanej pozycji jest wyrazista i przemyślana, dzięki czemu możliwe było osiągnięcie założonych przez autorów celów w toku prowadzonych badań jakościowych.

Recenzowana pozycja składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich traktuje o podwójnych standardach w stosunku do kobiet i mężczyzn, co przedstawiają w trakcie wywiadów nestorki polskiej socjologii pracy. O istnieniu takich standardów świadczą: „efekt Matyldy”, czyli zjawisko zapominania kobietom zasług, jakie poczyniły dla nauki, a także dysproporcje w zatrudnieniu kobiet i mężczyzn na stanowiskach mających bezpośredni dostęp do władzy, między innymi w strukturach uniwersyteckich (przykłady Uniwersytetu Gdańskiego i Uniwersytetu Śląskiego). Taki sposób kreowania rzeczywistości potęguje natomiast zjawisko znane jako „efekt św. Mateusza”, które w kręgach naukowych przekłada się bezpośrednio na to, że wystawiani naukowcy, z większymi osiągnięciami oraz estymą, będą znacznie łatwiej pomnażać swój naukowy dorobek niż ci, którzy nie mogą przebić się przez „szklany sufit” zbudowany na dyskryminacji.

Drugi rozdział recenzowanej książki, opracowany na podstawie pracy doktorskiej pt. *Prestiż zawodowy w perspektywie indywidualnej*, autorstwa Olgi Czeranowskiej (2018), został poświęcony głównie pojęciu prestiżu, rozpatrywanemu na wielu płaszczyznach. Zaprezentowane w tej części rozważania na temat niesymetryczności nazewnictwa zawodów i przypisywania profesji utożsamianych z pozycją władzy głównie mężczyznom stanowią element argumentacji przemawiającej za faktem dyskryminowania kobiet w sferze semiotyki. W tym rozdziale autorzy, za Catherine Taylor, dostrzegli, iż praca mężczyzn w zawodach sfeminizowanych spotyka się z większym wsparciem w miejscu pracy, czego nie można powiedzieć o sytuacji kobiet pracujących w zawodach zmaskulinizowanych, w których spotykają się one często z krytyką, brakiem wsparcia i dyskryminacją (Taylor, 2010).

Mimo że monografia zawiera wiele istotnych wątków, takich jak dyskryminacja kobiet i umniejszanie ich zasług naukowych, a także przedstawia przyczyny tych zjawisk, których nie można traktować jako tematu tabu, to autorzy nie zawarli propozycji, jak zniwelować ich skutki. Kobiety nie od dziś doświadczają przemocy symbolicznej w różnych sferach życia społecznego. Brak wskazania przez badaczy sposobów zmiany tej sytuacji zdaje się postawą bierną wobec opisywanego zjawiska. Jednak realia pokazują jasno, iż konieczna do dokonania zmiana jest bardzo trudna i nie istnieje jeden prosty sposób jej implementacji w praktyce. Na dozę krytycyzmu zasługuje również fakt przedstawienia trudnej sytuacji kobiet z perspektywy feministycznej, bez szerszego i bardziej krytycznego odniesienia do samego nurtu. Takie działanie może skutkować uproszczonym odbiorem problemu, zwłaszcza u osób, które dokonują powierzchownej interpretacji, niewynikającej z wielowątkowego charakteru feminizmu, a jedynie przez pryzmat „liberalnego feminizmu” (Putnam Tong, 2002), który przedstawia idee równego traktowania płci głównie ze względu na wychowanie i edukację, przy jednoczesnym uwzględnieniu jednakowego dostępu do pracy, godnych zarobków, praw i systemów władzy. Zgodnie z tym najstarszym nurtem ruchu feministycznego przyczyn opresji kobiet można doszukiwać się w kulturze, która przypisuje płciom określone role społeczne, lecz nie w uwarunkowaniach biologicznych płci (Mizielińska, 2005). Jednak obecnie nurt ten wielokrotnie jest trywializowany i traktowany prześmiewczo (Wiśniewska, 2014), gdyż w potocznym postrzeganiu równorzędne traktowanie płci jest niemożliwe ze względu na ich różne możliwości fizyczne, a także psychiczne, oparte na braku komunikacji, wzajemnego zrozumienia i wrażliwości na typowe dla danej płci potrzeby.

Mimo tych nielicznych uwag monografia jest bardzo istotna, gdyż zwraca uwagę na problemy powszechnie niedostrzegane.

Książkę tę z powodzeniem polecić można szerszemu gronu odbiorców, gdyż jej przejrzysta struktura i klarowna treść sprawiają, iż może być studiowana zarówno przez odbiorców z kręgów naukowo-badawczych, jak i przez osoby niezwiązane z nauką. Fakt ten może bez wątpienia przyczynić się do szerzenia świadomości na temat problemu nierównego traktowania płci (głównie w sferze zawodowej). Lektura ta z pewnością skłoni czytelników do refleksji nad zjawiskiem opresji względem kobiet i jego różnorodnymi przejawami w przestrzeni społeczno-kulturowej. Monografia, dzięki przedstawieniu form dyskryminacji kobiet, jest źródłem nie tylko wielowymiarowych rozważań i wniosków, ale również – dzięki uświadamianiu odbiorców o poruszanych problemach – może stanowić kamień milowy w transformacji społecznej w tym zakresie. Natomiast szeroka dostępność recenzowanej pozycji poprzez jej publikację na zasadach *Open Access* sprawia, iż niemalże każdy może zgłębić zawarte w niej treści i podjąć refleksję nad zagadnieniem dyskryminacji płci.

Bibliografia

Czeranowska Olga (2018), *Prestiż zawodowy w perspektywie indywidualnej*, Warszawa: Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483), <https://bip.brpo.gov.pl/pl/konstytucja> (dostęp: 1.03.2023).

Mills Charles Wright (1985), *Wyobrażenia socjologiczna*, Warszawa: Wydawnictwo Wiedza Powszechna.

Mizielińska Joanna (2004), *(De)konstrukcje kobiecości*, Gdańsk: Wydawnictwo słowo/obraz terytoria.

Putnam Tong Rosemarie (2002), *Myśl feministyczna. Wprowadzenie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Taylor Catherine (2010), *Occupational Sex Composition and the Gendered Availability of Workplace Support*, „Gender & Society”, no. 24(2), s. 189–212.

Wiśniewska Paulina (2014), *Wizerunek kobiety w mediach*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Silva Rerum.

Cytowanie

Edyta Chmurska (2023), *Recenzja książki: Olga Czeranowska, Sławomira Kamińska-Berezowska, Bartosz Mika (2022), „Nestorki i nestorzy polskiej socjologii pracy – wybrane problemy”, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. XIX, nr 3, s. 242–246. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.3.13>*